

Flora Europaea 1964–1980 (eds Tutin T. G. et al.), vol. 1–6, Cambridge Univ. Press, Cambridge.

Hultén E., Fries M. 1986. *Atlas of North European vascular plants*. Koeltz Scientific Books, Königstein.

Mirek Z. 1989. *Materiały do flory Tatrzańskiego Parku Narodowego i północnego Podtatrza*. *Fragm. Flor. et Geobot.* 34, 3–4: 283–298.

Pawłowski B. 1949. *Zapiski florystyczne z Tatr, cz. IV. Materiały do Fizjogr. Kraju*, PAU 20: 1–44.

Pawłowski B. 1956. *Flora Tatr. Rośliny naczyniowe*. T. 1, PWN, Warszawa.

Piękoś-Mirkowa H. 1982. *Rzadkie taksony roślin naczyniowych na terenie Tatrzańskiego Parku Narodowego – ich zagrożenie ze strony turystyki oraz problemy ochrony*. *Studia Naturae*, A 22: 79–132.

Stanowska L., Stanowski T. 1986. *Rezerваты przyrody w Masywie Śnieżnika zagrożone przez turystykę*. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 42, 5: 55–61.

Wołoszczak E. 1895. *Zapiski botaniczne z Karpat Sądeckich*. *Spraw. Kom. Fizjogr.*, AU 30: 174–206.

Zarzycki K. 1981. *Rośliny naczyniowe Pienin*. PWN, Instytut Bot., PAN, Kraków–Warszawa.

Zarzycki K. 1993. *Conioselinum tataricum Hoffm. – szczwoli gorz pochwiasty*. W: *Polska czerwona księga roślin*. (red. Zarzycki K., Kaźmierczakowa R.). Instytut Bot. im. W. Szafera, PAN, s. 138–139, Kraków.

Z NASZYCH REZERWATÓW

Rezerwat przyrody „Bagno Jacka”

Rezerwat torfowiskowy „Bagno Jacka” o powierzchni 19,45 ha, położony w lasach okuniewsko-rembertowskich, na terenie miasta Wesola, został utworzony 21 września 1981 r. (MP nr 26, poz. 231) jako 18 obiekt rezerwatowy w województwie warszawskim. Dokumentacja florystyczna rezerwatu, przygotowana w 1978 r. przez prof. R. Zarębę z SGGW-AR w Warszawie, obejmowała 55 gatunków roślin naczyniowych, związanych z mszarami, turzycowiskami i wilgotnymi lasami.

W ciągu 15 lat istnienia rezerwatu zgromadzono wiele nowych danych o występujących na jego terenie roślinach i zwierzętach. Nie odnaleziono kilku gatunków obserwowanych w latach siedemdziesiątych takich, jak: widłak jałowcowaty *Lycopodium annotinum*, turzyca pęcherzykowa *Carex vesicaria*, dwa gatunki manny *Glyceria* spp., kaczeniec

Caltha palustris i pałka wąskolistna *Typha angustifolia*, natomiast wykryto kilkadziesiąt nie notowanych wcześniej, co daje łączną liczbę 120, w tym 8 chronionych (3 pod ochroną całkowitą i 5 pod częściową). Spośród nowo wykrytych roślin warto wymienić: brzozę ciemną *Betula obscura* – 2 okazy, olszę czarną *Alnus glutinosa*, bagno zwyczajne *Ledum palustre*, siódmaczek leśny *Trientalis europea*, tojeść bukietową *Lysimachia thyrsoiflora*, czerechę *Padus avium*, siedmiopalecznik błotny *Comarum palustre*, kocanki piaszkowe *Helichrysum arenarium*, pływacz *Utricularia* sp., konwalię majową *Convallaria majalis*, kosaćca żółtego *Iris pseudoacorus*, ponikło błotne *Eleocharis palustris*, turzycę siwą *Carex canescens*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis latifolia*, storczyk szerokolistny *Dactylorhiza majalis*, jeżogłówkę gałęziastą *Sparganium ramosum* oraz znajdującą się w wyraźnej ekspansji pałkę szerokolistną *Typha latifolia*. W 1988 r. reintrodukowano zanikłe grzybenie białe *Nymphaea alba*. Niekorzystnym zjawiskiem jest liczne występowanie na obrzeżach rezerwatu roślin obcego pochodzenia takich, jak: sosna Banksa *Pinus banksiana*, dąb czerwony *Quercus rubra*, robinia akacjowa *Robinia pseudoacacia*, parczelina *Ptelea trifoliata*, winobluszcz pięciolistkowy *Parthenocissus quinquefolia*. Bardziej szkodliwy jest nadmierny rozwój zaroi i drzewostanów z brzozą brodawkowatą *Betula verrucosa* i brzozą omszoną *B. pubescens*, które powodują wywołany zacienieniem zanik gatunków torfowiskowych i charakterystycznych dla chronionego terenu (torfowce *Sphagnum* spp., wełnianki *Eriophorum* spp., modrzewnica *Andromeda polifolia*, żurawina błotna *Oxycoccus quadripetalus*, rosiczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*).

W czasie istnienia rezerwatu na jego obszarze obserwowano 4 gatunki płazów: ropuchę szarą *Bufo bufo*, rzekotkę drzewną *Hyla arborea*, żaby: moczarową *Rana arvalis* i trawną *R. temporaria* oraz wodną *R. esculenta* (która jest mieszańcem międzygatunkowym). Z gadów odnotowano 2 gatunki: jaszczurkę zwinkę *Lacerta agilis* i żmiję zygzakowatą *Vipera berus*, widywaną regularnie w północnej części rezerwatu (odmiana szara i brązowa).

Pierwsze dane o awifaunie „Bagna Jacka” pochodzą z 1985 r. (J. Kozłowski – rękopis w archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody w Warszawie) i dotyczą 48 gatunków. Od 1986 do 1995 r. prowadzono systematyczne obserwacje ornitologiczne, podczas których stwierdzono łącznie 110 gatunków ptaków, w tym 40 lęgowych i prawdopodobnie lęgowych, przy czym w poszczególnych sezonach do rozrodu przystępowało od 19 do 31 gatunków. Do lęgowych ptaków należą tu m.in. perkoz *Tachybaptus ruficollis*, cyraneczka *Anas crecca*, głowienka *Aythya ferina*, czernica *A. fuligula*, kokoszka wodna *Gallinula chloropus*, krętogłów *Jynx torquilla*, gąsiorek *Lanius collurio*, pokrzewka jarzębata *Sylvia nisoria*, gil *Pyrrhula pyrrhula* i potrzos *Emberiza schoeniclus*. Najliczniej występującym gatunkiem gniazdującym na terenie rezerwatu jest piecuszek *Phylloscopus trochilus*. Wiosną 1994 i 1995 r. rezerwat – pomimo formalnego zakazu – został poddany opryskom pre-

paratem Dimilin, co mogło być przyczyną mniejszej liczby par lęgowych niż w latach poprzednich. Na omawiany teren często zalatują: jastrząb *Accipiter gentilis*, myszołów *Buteo buteo* i dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, a sporadycznie czapla siwa *Ardea cinerea*, bocian czarny *Ciconia nigra*, łabędź niemy *Cygnus olor*, piaskonos *Anas clypeata*, cyranka *A. querquedula*, gałoź *Bucephala clangula*, błotniak stawowy *Circus aeruginosus*, rybołów *Pandion haliaetus*, żuraw *Grus grus*, wodnik *Rallus aquaticus*, bekas kszyc *Gallinago gallinago* i brodziec piskliwy *Actitis hypoleucos*. Pojedyncze stwierdzenia dotyczą perkoza rdzawoszyjnego *Podiceps griseigena*, błotniaka zbożowego *Circus cyaneus* i puszczyka *Strix aluco*.

W tym samym okresie stwierdzono tu co najmniej 10 gatunków ssaków (ryjówka aksamitna *Sorex araneus*, kret *Talpa europea*, jeź wschodni *Erinaceus concolor*, zając *Lepus europaeus*, piżmak *Ondatra zibeticus*, kuna *Martes* sp., lis *Vulpes vulpes*, sarna *Capreolus capreolus*, dzik *Sus scrofa* iłoś *Alces alces*). Obserwowano też nietoperze, jednak ich przynależności gatunkowej nie udało się ustalić.

Od 1984 r. rezerwat – „Bagno Jacka” jest pod stałą opieką Straży Ochrony Przyrody. W ciągu 12 lat strażnicy przeprowadzili ok. 1300 interwencji wobec osób naruszających przepisy ochronne, usunęli kilka ton śmieci, ugasili kilkanaście pożarów, wykonali pasowe oznakowanie granicy rezerwatu oraz ponad 250 napraw i uzupełnień oznakowania tablicami (w tym okresie czas półtrwania tablicy „rezerwat przyrody prawem chroniony...” wydłużył się z 3 do 11 miesięcy).

W latach 1987–1991 prowadzono cotygodniowe (z przerwą w okresie zimowym) obserwacje stanu wody. Najwyższe stany stwierdzano w kwietniu i maju, najniższe we wrześniu i październiku. Różnica między wiosną i jesienią wynosiła od 19 do 34 cm. W kolejnych sezonach obserwowano postępujące obniżanie średniego poziomu wody, łącznie o ok. 30 cm. W następnych latach pomiarów nie prowadzono z powodu zniszczenia wodowskazu, ale na podstawie orientacyjnych obserwacji można stwierdzić, że wysychanie torfowiska zostało zahamowane, prawdopodobnie z powodu wybudowania w odległości kilkaset metrów od rezerwatu oczyszczalni ścieków, odprowadzającej oczyszczoną wodę do lasu, z podtopieniem przylegających terenów.

W trakcie 15 lat istnienia rezerwat pozostał nie zauważony przez lokalne władze – teren chroniony nie jest zaznaczony na dotychczas opracowanych ogólnie dostępnych planach miasta (wydawnictwa kartograficzne i plansze umieszczone na stałe w każdym osiedlu). Do niedawna spotykałem się z opinią, że rezerwat „Bagno Jacka” jest tylko pomysłem małej grupy przyrodników, a nawet jeżeli jego funkcjonowanie ma podstawy prawne, to zdaniem niektórych miejscowych radnych powinien zostać skasowany, a jego teren przeznaczony pod zabudowę (np. ośrodka wypoczynkowego).

Szansę przetrwania „Bagna Jacka” można zwiększyć przez edukację sozologiczną okolicznych mieszkańców oraz wprowadzenie postulowanej od kilku lat strefy ochronnej, obejmującej przylegające do rezerwatu wydzielenia leśne o powierzchni ok. 40 ha, ze stanowiskami paprotki zwyczajnej *Polypodium vulgare* i sztucznie wprowadzonej kosodrzewiny *Pinus mughus* oraz kolejnymi okazami brzozy ciemnej.

Przemysław Stolarz

OCHRONA ROŚLIN

Stanowisko wyblinu jednolistnego *Malaxis monophyllos* w okolicy Błędowa na Wyżynie Śląskiej

W trakcie badań fitosocjologicznych prowadzonych w dolinie Białej Przemszy, w okolicy Błędowa na Wyżynie Śląskiej odnaleziono nie notowane do tej pory w literaturze stanowisko wyblinu jednolistnego *Malaxis monophyllos* (= *Microstylis monophyllos*).

Wyblin jednolistny jest gatunkiem borealno-górskim, a jego zasięg obejmuje Eurazję i Amerykę Płn.

Roślina ta jest byliną osiągającą wysokość do 30 cm, którą w stanie kwitnącym możemy obserwować od czerwca do końca sierpnia. Gatunek ten przywiązany jest do wilgotnych i świeżych siedlisk, z reguły nawapiennych, o ekspozycji zbliżonej do północnej (Bernacki 1993).

Wyblin jednolistny objęty jest ścisłą ochroną prawną. Jest gatunkiem zanikającym w wielu regionach Polski (kategoria V). Jego stopień zagrożenia jest zróżnicowany w północnej i południowej części kraju. W północnej Polsce wyblin jest gatunkiem wymierającym, natomiast w południowej tylko zagrożonym wyginięciem (Bernacki 1993). Na taki status taksonu wpłynęło między innymi odkrycie kilkudziesięciu nowych stanowisk tego storczyka na Wyżynie Śląsko-Krakowskiej, w większości w świeżych borach sosnowych, a więc na siedliskach wtórnych (Bernacki 1987, Bernacki i in. 1991).

Nowe stanowisko wyblinu, odnalezione w czerwcu 1995 r., usytuowane jest przy drodze leśnej łączącej Błędów z Bolesławem (ryc. 1). Zgodnie z założeniami „Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce” – ATPOL, opisywane stanowisko znajduje się w kwadracie DF36.

Wyblin jednolistny rósł około 10 m od koryta rzeki, w wilgotnym lesie mieszanym. W drzewostanie występowały: olsza czarna *Alnus glutinosa*, brzoza brodawkowata *Betula pendula*, sosna zwyczajna *Pinus sylve-*